

ZLATKO GAŠPAROVIĆ (1913.- 1995.)

In memoriam

U Rijeci je početkom kolovoza prošle godine u 83. godini preminuo dr. Zlatko Gašparović. Široj sociološkoj znanstvenoj javnosti Gašparović je bio poznat kao jedan od prvih i svakako najupornijih socioloških bibliografa. Njegove vrijedne, sustavne i iscrpne *Bibliografije radova sociologa Jugoslavije...*, kojima je - objavivši ih 1970., 1976. i 1987. godine - bibliografski "pokrio" dvadesetogodišnje razdoblje jugoslavenske sveukupne sociološke produkcije (1959.-1978.), primjer su agilnog i po svjetskim standardima usustavljenog bibliografskog rada.

One su za modernu poslijeratnu sociologiju (1945.- 1980.) na južnoslavenskim prostorima svakako vrlo važna, nezaobilazna pomagala i svjedočanstva o razvoju struke i problema, ali nikako ne predstavljaju jedini, a možda niti najbitniji Gašparovićeve doprinose hrvatskoj kulturi.

Gašparović završava Pravni fakultet u Zagrebu i stječe titulu doktora (položivši zahtjevne ispite u sustavu rigorozo). Neko vrijeme radi kao bankovni činovnik, da bi za vrijeme Drugoga svjetskoga rata (zamijenivši nastradalog Vuka Vernića) predavao "Osnove nauke o društvu" na Pravnom fakultetu (1943.- 1945.). Uoči i tijekom ratnih godina Gašparovićeve intelektualna i radna angažiranost doseže svoj prvi vrhunac. Naime već 1938. on je urednikom serije "Anali naših dana", biblioteke zagrebačke Nakladne knjižare *Orbis*, u okviru koje će radeći urednički, prevoditeljski ili priređivački posao izdati Čapekove *Razgovore s T. G. Masarykom* (1938.), Crossmanna (1940.), Bogardusov *Uvod u praktičnu sociologiju* (1941.), *Pobunu masa* Ortega y Gasseta (1941.). Tijekom četiriju slijedećih godina Gašparović surađuje u vrlo ambicioznoj biblioteci "Kultura i priroda" nakladnika *Dubrava*, gdje prevodi i priređuje knjige C. Schmitta, *Pojam politike i ostale razprave* (1943.), J. Huizinge, *U sjeni sutrašnjice : kriza suvremene kulture* (1944.), *Uvod u sociologiju* (1944.) H. Freyera i druge. I nakon rata, pedesetih godina, nastavlja prevoditi, premda manje nego prije. Tako s engleskog prevodi *Mjere za ekonomski razvitak nedovoljno razvijenih zemalja* (1953.) /izvod iz Izvještaja i preporuka grupe stručnjaka koje je imenovao generalni sekretar Ujedinjenih naroda/ i pozamašnu (810 str.) *Povijest Engleske* G. M. Trevelyana (1956.).

Njegov se doprinos socijalnim znanostima u nas, dakle, ponajprije iskazao u zanimljivom prevodilačkom (i uredničkom) opusu, i to u vrlo tegobnim i neizvjesnim vremenima, iz kojih je doduše izvukao živu glavu, ali i "deblji kraj". Jer, po dolasku komunista na vlast, Gašparović biva udaljen s fakulteta, da bi mu ipak 1948. godine bio ponuđen "povratak"; tada, naime, postaje voditeljem knjižnice Pravnog fakulteta, na čelu koje ostaje do (neuobičajeno ranog) umirovljenja 1964. godine. Međutim Gašparović i nakon umirovljenja ostaje vrlo aktivnim te neumorno radi na zbirci publikacija Ujedinjenih naroda Pravnog fakulteta i intenzivira svoj tihi zanat - bibliografski rad - kojim nastavlja iskazivati svoju posebnu privrženost sociologiji.

Gašparovićeve svestranost i autorska plodnost ne iscrpljuju se samo u prevodilačkom i bibliografskom radu. Njegova osobna bibliografija otkriva da je, primjerice, u razdoblju između 1935. i 1945. godine objavio oko 120 radova, da bi u vremenu poslije rata, iako prepolovljene produkcije, vrlo ažurno pratio razvoj svoje "nove" - bibliotekarske - struke.

Tako od 1950. do 1987. godine samo u zagrebačkom *Vjesniku bibliotekara Hrvatske* Gašparović objavljuje 22 članka, surađuje u drugim jugoslavenskim bibliotekarskim časopisima, priređuje (1973.) *Standarde u knjižnicama sveučilišta i u specijalnim knjižnicama*. Nadalje, surađuje na izradi Sociološkog leksikona (Beograd, 1982.), u kojem ima čak 21 prilog (između ostalog i referencije o hrvatskoj humanističkoj i sociološkoj periodici - *Pogledima*, *Našim temama*, *Reviji za sociologiju*, *Sociologiji sela*, o A. Radiću, D. Tomašiću, V. Verniću, O. Mandiću, A. Fiamengu, R. Bićaniću itd.).

Tri već spomenute sociološke bibliografije zavređuju, pak, i našu posebnu pozornost.

Povod objavljivanju prve (*Bibliografija socioloških radova objavljenih u Jugoslaviji u periodu 1959.- 1969.*) bio je svjetski sociološki kongres u Varni (1970.). Izdavač, Upravni odbor

Jugoslavenskog sociološkog udruženja, stoga je od Gašparovića naručio bibliografiju kojom bi obilježio desetogodišnjicu izlaženja prvog poslijeratnog jugoslavenskog sociološkog časopisa, *Sociologije*, i napravio reprezentativni bibliografski vodič domaće sociologije šezdesetih. Ove zadaće bitno su utjecale na konačni izgled Bibliografije. Bibliografske jedinice prevedene su na engleski jezik i klasificirane u sedam klasifikacijskih skupina koje su trebale prezentirati razvoj tema i problema jugoslavenske sociologije (sociološka teorija, sociologija rada i samoupravljanja, sociologija politike i prava, sociologija kulture /umjetnost, obrazovanje, religija.../, sociologija obitelji i omladine, urbana-ruralna sociologija, i razno).

Bibliografija je razmjerno skromna - ima tek nešto više od 897 jedinica, što je izdavač opravdao vrlo uskim opsegom pretraživanih časopisa. Osim knjiga i sličnih monografskih publikacija pregledavani su samo sociološki časopisi (*Sociologija*, *Sociologija sela*, *Sociološki pregled*, *Sociološki bilten*, *Sociološke teme*), dok rasprave iz drugih nominalno ne-socioloških časopisa nisu evidentirane.

Šest godina kasnije pojavljuje se u izdanju Sociološkog društva Hrvatske (kao posebno izdanje *Revije za sociologiju*) *Bibliografija radova sociologa Jugoslavije objavljenih 1969.- 1973.* I ova je bibliografija trebala prezentirati jugoslavensku sociologiju - ovaj puta na Osmom svjetskom kongresu sociologa, što se 1974. održao u Torontu. Zakasnivši, međutim, zbog tehničkih razloga, publicirana je dvije godine kasnije (ovog puta povodom Prvog kongresa sociologa Jugoslavije), bitno proširena u odnosu na svoju prethodnicu. Osim kontinuiteta (engleski prijevod postaje standardnom "opremom") i proširenja obuhvata na ne-sociološke časopise, Bibliografija je donijela i dopunu građe za razdoblje od 1959. do 1969. godine, tako da je od ukupno 2129 bibliografskih jedinica čak 469 pripalo rečenom razdoblju. Međutim, glavni novum ove, kao i Gašparovićeve posljednje sociološke bibliografije jest u tome što je građa u njima sustavno sredena i raspoređena u klasifikacijskim skupinama identičnim ili vrlo sličnim onima primijenjenim u International Bibliography of Social Science: Sociology. Na taj je način - učinivši je bliskom internacionalnim sociološkim bibliografijama - Gašparović vjerojatno povećao recepciju domaće sociologije u svijetu. Njegova posljednja bibliografija, kojom je zao kružio svoja *opera bibliographica*, izdana je tek 1987. godine. I u ovoj bibliografiji (koja ima više od 3579 jedinica), nastavljajući utvrđene strukturalne i analitičke postavke (engleski prijevod, formalna podjela građe na monografske publikacije i članke iz periodike i zbornika, upotreba razradene i prilagođene internacionalne klasifikacijske sheme), Gašparović uvodi neke nadopune. Proširuje fond pretraživanih časopisa, popisuje radove jugoslavenskih sociologa zaposlenih u inozemstvu, navodi i prikaze o sociološkim knjigama popisanim u bibliografiji. Posebno je interesantno da ova bibliografija po vremenu praćenja bibliografske građe kolidira sa šest godina prije objavljenom *Bibliografijom radova sociologa Jugoslavije 1974.- 1979.*, što su je (1981.), neovisno o Gašparoviću, objavili Sociološko društvo Hrvatske i Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu. Međutim, kako ne postoji potpuno preklapanje u građi, obje se bibliografije moraju koristiti želi li se pretraživati zadano razdoblje. Štoviše, zbog identične metodologije odabira i sređivanja građe, one su izrazito komplementarne.

Manje zamjerke koje bismo danas mogli uputiti Gašparovićevu radu u području socioloških bibliografija svode se na neke formalne, ali i sadržajne nespretnosti. Naime, dok je prvu veliku sociološku bibliografiju (oprezno?) nazvao *Bibliografijom socioloških radova objavljenih u Jugoslaviji u periodu 1959.- 1969.*, drugu i treću naziva *Bibliografijama radova sociologa Jugoslavije....* Takav naziv uži je po dosegu od prvog jer svi popisani autori vjerojatno nisu sociolozi niti po obrazovanju, a niti po glavnoj djelatnosti, a osim toga sugerira da se time iscrpljuje polje sociološki relevantnih radova.

I na koncu, preostaje nam ustvrditi kako je hrvatska sociologija i kultura izgubila marnog i samozatajnog kroničara i promicatelja.

Tomislav Murati